

St. Hallvard

3 2009

Oslo Byes Vel Illustrert tidsskrift for byhistorie, miljø og debatt

Innhold

St. Hallvard 3/2009 • 87. årgang

- 2 BJØRVIKA
- 4 EDVARD MUNCH IN MEMORIAM
Av Lars Roede
- 21 INGENIØRSTUDENTEN
EDVARD MUNCH
Av Ulf Uttersrud
- 24 Drap i Christiania 1976:
REAKSJONER PÅ EN FRYKTELIG
HENDELSE
Av Wenche Blomberg
- 34 St. Hallvard Galleri:
HASLE OG OMGIVELSER
OMKRING 1915
Av Odd Ristesund
- 43 HEDER OG TAKK TIL OSLO-BORGER
I SÆRKLASSE
Av Lise Fjeldstad
- 48 Verdenseneren fra Grefsen:
LAILA SCHOU NILSEN
Av Finn Geiran
- 56 Kulturbyen Oslo anno 2009:
TILBAKE TIL FUTURISMEN?
Av Odd Gunnar Skagestad
- 63 Oslo-bøker:
FRA BOKHØSTEN

I | ST. HALLVARD 3/2009

Edvard Munch
in memoriam

- Bjørvika
- Drap i Christiania
- Hasle 1915

- Lise Fjeldstad
- Verdenseneren fra Grefsen

- Oslo tilbake til futurismen?
- Fra bokhøsten

Kulturbyen Oslo anno 2009

«MEN HVORFOR
I ALL VERDEN HAR VI BYGGET DET DA?
KAN DU SI MEG DET?»

Byggmester Solness i Henrik Ibsens skuespill av samme navn (2. akt)

AV ODD GUNNAR SKAGESTAD

Odd
Gunnar
Skagestad,
f. 1944.
Magister
(mag. art.)

i statsvitenskap. Arbeider i Utenriksdepartementet. Aktiv skribent og samfunnsdebattant. Forfatter av «Norsk polarpolitikk» (1975) og «Norge på terskelen» (2000). Forfatter/redaktør/bidragster til en rekke bøker og andre publikasjoner, vitenskapelige avhandlinger og rapporter samt artikler i norske og utenlandske bøker, tidsskrifter og aviser.

Blant de mange åremål som 2009 har å by på, kan det være verdt å minnes at det nå er 100 år siden futurismens grunnlegger Filippo Marinetti formulerte parolene «*Brenn muséene!*» og «*La oss drepe måneskinnet!*»¹ Det futuristiske manifest slo aldri helt an i Norge. Måneskinnsdrap og museumsbrenning ble for drøy kost for et nøkternt og veloppdragent folkeferd. Men et frø var sådd, en spire slo rot, og med tid og stunder skulle beslektede kulturpolitiske idéer slå ut i blomst. Under nye merkelapper som *post-strukturalisme* og *dekonstruktivisme* har Marinettis grunnholdninger manifestert seg i et ideologisk prosjekt som har som hensikt å bryte ned muséenes funksjon som bevarere og ankerfester for det vi måtte ha av dannelsesstradisjon i vårt land. Gammeldags folkeopplysning erstattes med virksomhet som tilsikter å «*bryte med tilvante forestillinger*», som en av prosjektets fremste strateger, daværende statssekretær Slettholm i Kulturdepartementet, formulerte det.²

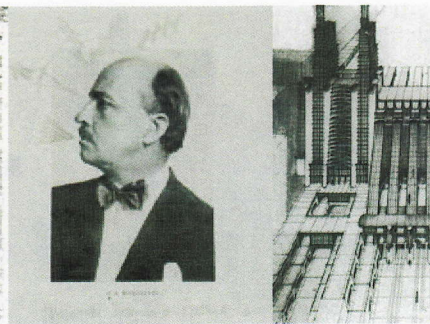
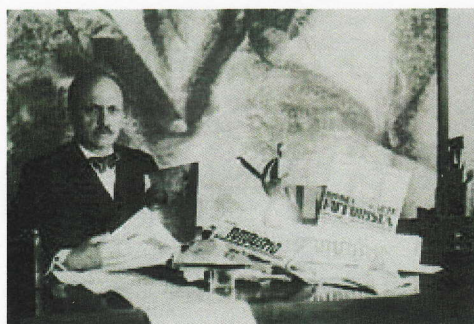
Bevares, vi brenner ikke muséer i Norge. Våre metoder er mer subtile: Likvidering av institusjonell identitet gjennom strukturrasjonalise-

Filippo Tommaso Marinetti

F. T. Marinettis *futuristiske manifest* publisert i *Le Figaro*, Paris, 20. feb. 1909

F. T. Marinetti ca 1930

To tegninger av

Tilbake til futurismen?

ring og fusjonerings. Utslettelse av fysisk identitet gjennom fraflyttinger og samlokaliseringer, inn i form- og sjelløse nybygg. Nedbryting av anerkjent og gjenkjennbar faglig kompetanse gjennom oppløsning og omorganisering av etablerte fagmiljøer. Omdannelse av muséenes oppgave, fra å ta vare på *de store fortellingene* som utgjør vår kulturarv til å brette dem opp i trivielle tids-, situasjons- og personavhengige småfortellinger. Omdannelse av muséenes funksjon til «opplevelses-sentre», arenaer for formidling av om-kontekstualisert pjatt (hvem husker ikke «Frosken»?).

Et av delprosjektene i så måte er *Museumsreformen*.³ Som statens operative ledd i gjennomføringen av reformen, er det opprettet noe som heter «ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museum». Resultatene har ikke latt vente på seg. I løpet av selve Mangfoldsåret 2008 klarte Kulturdepartementet den bragden å redusere antall muséer her i landet fra 800 til 100. Departementet fastholder fortsatt sin djerpe målsetting om å drive antallet videre ned i 60 stk. – formodentlig et rimelig håndtérbart volum selv for en etat som ønsker å ha færrest mulig aktører å forholde seg til i sin maktutøvelse.

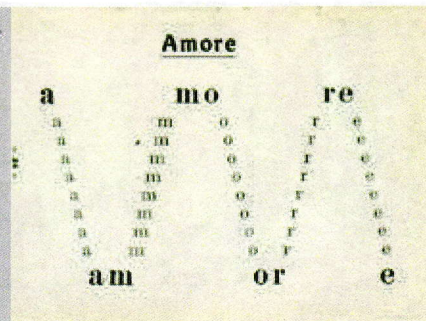
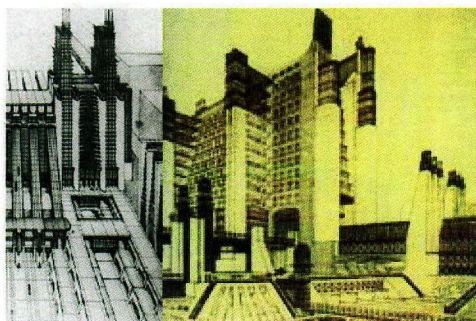
ABM-utvikling favner vidt og ambisiøst. Det er ikke bare muséene som gjennomgår en opprivende nedbrytningsprosess. Også andre kulturinstitusjoner som biblioteker og ikke minst eldre byggverk av kulturhistorisk eller arkitektonisk betydning, ligger dårlig an. Og dette er en utvikling som først og fremst er i ferd med å ramme landets hovedstad:

Det går en farsott over Oslo by. En epidemi truer med å skamfere –

Antonio Sant'Elia, *La Città Nuova*, 1914

F. T. Marinetti, *Irredentismo*, 1914

F. T. Marinetti, *Morpurgo, Amore, Il Fuoco delle Piramidi*

irreversibelt – byens ansikt og dens sjel. De få monumentalbygninger som har kunnet minne oss om at vi engang var en kulturnasjon, står for fall. I stedet skal det komme en serie historieløse nybygg, samlet i klynger nede ved vannkanten. Slik skal minnene om vår fortid legges i grus, slik skal sporene etter historiens dramaturgi slettes, i kulturens navn. Våre øvrigheter – de statlige såvel som de kommunale – har fått øynene opp for synergien mellom kulturpolitikk og byutvikling (*kulturpolitikk + byutvikling = sant*), en synergi med sprengkraft i overført såvel som konkret forstand. Så kan det saktens spørres om denne meta-kulturelle sprengningsmanien er noe som vi – og byen vår – behøver, enn si har godt av? Spør gjerne, men forvent ikke noe svar. Iallfall ikke på de mest grunnleggende, elementære for ikke å si banale, spørsmålene om *hvorfor i all verden* det er så om å gjøre å smadre vår kulturarv – heri inkludert de byrom og bygningsmasser som danner den fysiske ramme om kulturarven og som samtidig utgjør den ytre og visuelt viktige del av denne.

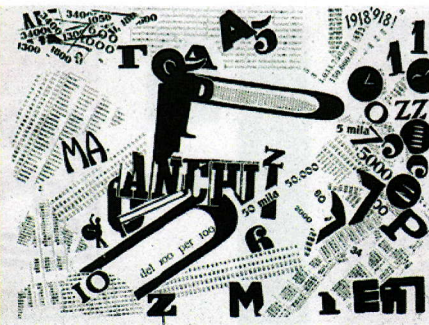
I så måte fremstår *fortellingen om Nasjonalmuséet* som en skrekkehistorie om hvordan det kan gå når uforstand, jåleri og maktbrynde – under dekke av et tynt kulturelt alibi – tar overhånd.

I en debattartikkel i Aftenposten 4. desember 2008 stilte arkitekt Fredrik A.S. Torp henimot et dusin konkrete spørsmål som alle gjaldt Nasjonalmuséets eksistensberettigelse.⁴ Spørsmålene var rettet til Nasjonalmuséets styre, skjønt rette adressat kanskje heller hadde vært de ansvarlige politiske myndigheter, ved kulturministeren. Ennå har ingen ansvarlig instans sett seg befoyet til å besvare Torps meget betimelige spørsmål. Denne absolutte mangel på lydhørhet er forståelig, for noe vettugt svar er knapt mulig å gi. Helt fra stiftelsen i 2006 har fusjonsmonsteret «Nasjonalmuséet for kunst, arkitektur og design» fremstått som en sammenhengende skandaleføljetong – et prosjekt

F. T. Marinetti med venner

F. T. Marinettis *Les mots en liberté futuristes*, 1919 omslag og utbrettoppslag fra boken

Luigi Russolo,

som ikke har hatt noe annet kjent formål enn å rasere eksisterende livskraftige og tradisjonsrike kulturinstitusjoner, samt å tilfredsstille klåfingrede kulturoperatørers forfengelighet.

Denne debatten har våre myndigheter ikke villet ta. Til gjengjeld har øvrigheten, med forhenværende kulturminister Giske i spissen, gått høyt ut på banen i en *annen* debatt – nemlig spørsmålet om muséets *lokalisering*. Lokaliseringsdebatter er noe som vi nordmenn virkelig kan. Dét gjelder også våre statsråder, og her har budskapet vært overmåte klart: Nasjonalmuséet skal til Vestbanen, noen omkamp skal ikke finne sted, og dermed basta!

Gjennomføring av store, skjellsettende politiske prosjekter medfører stundom «collateral damage», som det så kjekt heter på militærspåket. Man kan jo ikke lage omelett uten å knuse egg, kan man vel?

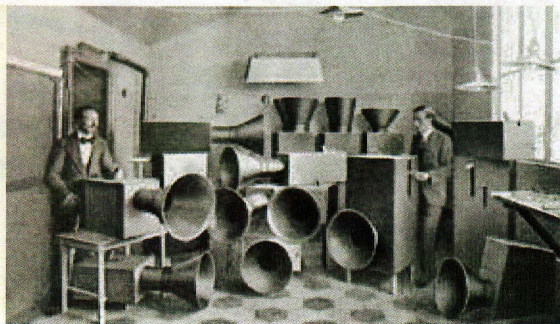
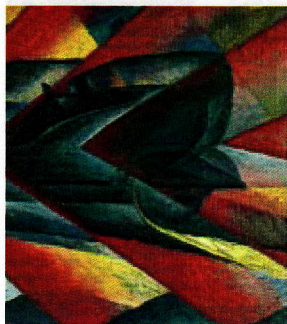
Og fanden spare, knusing skal det bli! Hovedstadens urbane kulturlandskap forfaller, forvitrer og forringes – i kulturpolitikken navn. I andre land synes man det ofte er OK å hegne om landets kulturarv og ta vare på praktbygninger fra en svunnen tid. Ikke som døde skall, men som levende institusjoner som vitner om kontinuitet og historiebevissthet. Norsk kulturpolitikk anno 2009 går ut på at kulturinstitusjoner må maltrakteres, tilintetgjøres eller sendes i eksil for å gi kultokratiet påskudd til å fylle opp byrommene med såkalte «signalbygg» som monumenter over seg selv og sin egen historieløshet. Blant ofrene for denne vandalismen finner vi Nasjonalgalleriet, Deichmanske bibliotek, Historisk Museum, Kunstindustrimuséet og Munchmuséet. Ja, det verserer endog planer om å flytte vikingskipene fra Bygdøy til Bjørvika (Arnebergs monumentale båtnaust sies å være i utakt med tidens smak, og er formodentlig modent for kondemnering).

Dynamisme d'une automobile, 1912

F. T. Marinetti,
Graphicus

Francesco Cangiullo,
Poesia Pentagrammata

Luigi Russolo og Ugo Piatti,
Nel Laboratorio degli Intonarumori, 1913

Og nå kan media fortelle at også «de gamle vestbanebygningene» trolig må rives for å skaffe plass til Nasjonalmuséet, – dette som ledd i en flytte- og byggeprosess som visstnok også omfatter et konkurrerende element i form av et Utenriksdepartement som øyensynlig skal skyses ut av sine ellers utmerkede lokaler på Victoria Terrasse.

Dermed er vi vitne til nok et sceneskifte i dramaet om Vestbanen – et farsemessig skuespill med potensiale for en tragisk utgang.

Helt siden den gamle jernbanestasjonen ble nedlagt på slutten av 1980-tallet har utbyggingskåte liebhavere lansert stadig nye prosjekter med formål å rasere den tiloversblevne bygningmassen og fylle igjen det tilhørende sporområdet med nybygg for å huse eksisterende men angivelig hjem- og rotløse kulturinstitusjoner. Vi har bivånet en serie *lokaliseringdebatter*, som i tur og uorden har omfattet blant annet *Operaen*, *Munch-muséet*, *Deichmanske bibliotek* og *Stenersen-muséet*. (I februar 2005 foreslo sågar Aftenposten å flytte de narkomanes *sprøyterom* til Vestbanen!). Siden mai 2008 har daværende kulturminister Giske frontet planen om å la Nasjonalmuseet få etablere seg på tomten.

Om vi har forstått rett, er tanken at her skal det oppføres ett eller flere skikkelig prangende *signalbygg*, som det heter i tidsriktig kulturterminologi. Når en slik tanke først er tenkt, er det øyensynlig nærliggende at man også ønsker å kvitte seg med de gamle stasjonsbygningene. Disse vil jo ellers både ta plass og ligge der som en ubehagelig påminnelse om en fortid som vi ikke lenger gidder å vedkjenne oss.

Men er dette noe som kulturministeren egenmektig kan bestemme? Og hvem – om noen – er det som har bestemt at Vestbane-området overhodet *skal* utbygges?

Fortunato Depero, 1915

Fortunato Depero, *Depero futurista*.

Boken ble til i årene 1913–27 og er bundet med kraftige bolter i et opplag på 1000 eks.

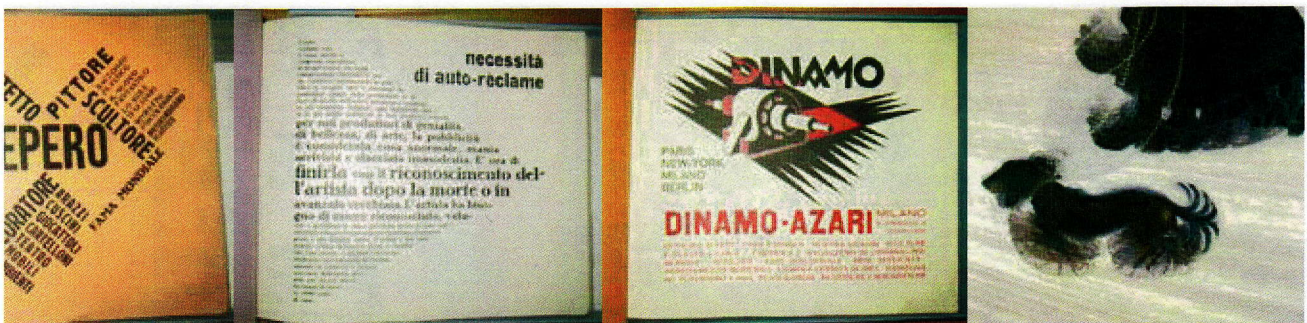
Realiteten er at spørsmålet om utbygging av Vestbane-området aldri har vært forelagt byens borgere og velgere til vurdering. Utgangspunktet for de mange prosjektene som har vært fremmet og drøftet, har vært at området *skal* utbygges – og så får man etterpå konstruere en hensikt, finne ut hva i all verden man skal bruke det utbygde anlegget til. I så måte er Nasjonalmuseet (som i seg selv heller ikke er kommet til som følge av noe folkekrav) bare den siste i rekken av oppkonstruerte formål. Dette er en utbygging som vi – byens borgere og velgere – aldri har bedt om, og som vi aldri er blitt spurt om vi ønsker.

Vestbanen er *fredet*, og ikke uten grunn. Disse trauste bygningene – trygt selvbevisste, men likevel uten snev av påtrengende arroganse – utgjør den eneste lille gjenværende rest av det som en gang var bydelen Pipervika, og er samtidig et monument over en skjellsettende epoke i norsk samferdselshistorie. Det er en bygningsmasse som utmerket godt kan tåle en videre tilværelse med luft, lys og rom i rygg og flanker. For tiden er rommet bak bygningene disponert som parkeringsplass, oppdelt og kranset av høye trerekker. Kan hende ikke den optimale løsning, men greit nok inntil man får områdd seg, og forhåpentligvis samle oppslutning – gjennom en åpen, demokratisk prosess – om en plan som bedre kan ivareta mulighetene for å skape et vellykket og harmonisk byrom. Hva med en tenkepause? Vi har både tid og råd til å vente! Så rekker man kanskje også – som en ekstra bonus – å oppleve at noen tar til vettet og skrinlegger Nasjonalmuseet (denne ulykksalige vanskapningen bør uansett oppløses, og iallfall ikke brukes som påskudd til å fylle Vestbane-tomten med unyttig bygningsmasse).

At utbyggingsappetitten iallfall delvis er motivert av økonomiske hensyn, er i og for seg legitimt nok. Dette er likevel ikke noe man *må* gjøre. Når byen i tidligere tider – hvor kommuneøkonomien kunne

Fire oppslag fra boken *Depero futurista*

Giacomo Balla, *Dynamism of a Dog on a Leash*, 1912

være trang nok – hadde råd til å unnlate å bebygge Frognerparken, Stensparken, St. Hanshaugen og Tøyenparken, var dette valg som vi neppe bør beklage i dag. Og det er de valgene som vi gjør i dag, som vil skape fremtidens nåtid – og dens dom over sin fortid. Les gjerne foregående setning om igjen, og husk at de valg vi gjør med hensyn til byens arealbruk og utseende, fremfor alt er *verdivalg*. Det er valg som vi gjør for våre etterkommere, valg som gjelder de fysiske rammer om deres dagligliv, valg av de verdier som de skal få glede eller ergre seg over.

Dette dreier seg ikke om reaksjonær tilbakeskuende nostalgi. Den fortetningsiveren som i en årrekke har preget Oslos indre by, er ikke utelukkende noe negativt. Mange bydeler og nærmiljøer opplever en spennende fornyelse, hvor også moderne arkitektoniske uttrykk kommer til sin rett. At så også vil være tilfellet med de foreliggende planer for Vestbane-området, har likevel formodningen mot seg. Dette er et byrom som krever forståelse for verdien av å hegne om vår kulturarv, kombinert med ivaretagelsen av storbyens behov for grønne lunger.

Ibsens tragiske dramafigur byggmester Solness måtte til slutt stille seg spørsmålet om *hvorfor i all verden* han hadde gjennomført sitt tvilsomme byggeprosjekt. La oss slippe å gå i samme fellen. La oss også minnes *Fjellvettregel nr. 8*: «Vend i tide, det er ingen skam å snu». Det er faktisk ikke for sent å legge utbyggingsplanene på is. ■

¹ Filippo Tommaso Marinetti, *The Futurist Manifest*, 1909;

jfr. også. http://en.wikipedia.org/wiki/Filippo_Tommaso_Marinetti.

² Yngve Slettholm, artikkelen «Nasjonalmuseet våger å tenke nytt», *Aftenposten* 3. mars 2005.

³ Jfr. <http://www.abm-utvikling.no/museum/museumsreformen>.

⁴ Fredrik A.S. Torp, «Hva skal vi med Nasjonalmuséet?», *Aftenposten* 4. desember 2008.

Fortunato Depero
Depero futurista

Umberto Boccioni
Elasticity, 1912

Fortunato Depero,
Oppslag fra boken *Depero futurista*

Gino Severini
Ballerina blu, 1912

